
NECMETTİN TOZLU İLE EĞİTİM MESELELERİMİZ ÜZERİNE*

SUNUŞ

Necmettin Tozlu, 1945 yılında Gümüşhane’de doğdu. Ankara Yüksek Öğretmen Okulu ve Eğitim Bilimleri Fakültesi mezunu. Doktorasını, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Sistemi üzerine yaptı. Michigan Üniversitesi’nde eğitim felsefesi üzerine araştırmalarda bulundu. Profesör Tozlu hâlen, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanlığını yürütmektedir. *Eğitim Felsefesi, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar ve Eğitim Problemlerimiz Üzerinde Düşünceler* adlı kitaplar, Tozlu’nun yayınlanmış çalışmalarından bir kısmıdır. Eğitim felsefesi üzerine yetkin çalışmaları ile tanınan Necmettin Tozlu ile millî eğitim meselelerimiz üzerine konuştuk.

TÜRKİYE’DE AYDINLAR VE EĞİTİM

Bekir S. Gür: Hocam, bilindiği üzere, 1-3 Temmuz 2005 tarihlerinde Erzurum’da Abant toplantısı yapıldı ve eğitim konusu tartışıldı. Ben bu konuda size birbiriyle ilgili iki soru sormak istiyorum. Abant sonuç metni, elbette ki, bir çok açıdan eleştirilebilir. Metne bir bütün olarak baktığım zaman, dikkatimi çeken hususlardan biri şuydu: Metinde, eğitim, -genel olarak- bir “policy” meselesi olarak ele alınmış. Sonuç metnini yazan aydınlar,

---

* Bu mülakat, Ağustos-Eylül 2005’te, elektronik mektuplaşma ile gerçekleştirilmiştir. Sorular ve cevaplar toplu olarak iletilmiştir.

mevcut eğitim sorunları aşmaya dönük kaygılardan yola çıkarak eğitim sisteminde/politikalarında yapılması gereken değişiklikler üzerinde durmuşlar. Elbette bu, sorunların aşılması adına önemli bir çabadır. Ne var ki, bu, aynı zamanda, eğitim meselelerinin gündemin bir parçası olması dolayısıyla ele alındığının işaretidir. Bir başka deyişle, eğitim meseleleri medyanın iltifatına namzet olabildiği ölçüde aydınların gündemini işgal etmiş görünmekte. Sonuç metninde, bugün eğitim fakültelerimizde hayli revaçta olan Amerikancı yeni pedagojik yaklaşımlar hakkında bir tespit dahi olmaması düşündürücüdür. Zaten, medyanın da Amerikancı pedagoji ile ilgili herhangi bir gündemi yoktur. Benzer şekilde, sonuç metninde, eğitimde Batılılaşma meselesine değinilmemiştir. İslamî eğitim geleneği ve Osmanlı tecrübesi ise, çocuk istismarını önlemeye dönük olarak gündeme gelmiştir. Yani, söz konusu gelenek ve tecrübeler, kavramsal-kurucu değil, tam tersine, araçsal bir rol biçilmiştir. Bir metin, içinde yazılanlar ile okunabileceği gibi, içinde yazılmayanlar ile de okunabilir diye düşünürsek şayet, Abant sonuç metninden yola çıkarak size sormak istediklerim şunlar: Sizce, Türkiye'deki aydınlar eğitime ve daha özelden eğitim felsefesine gereken önemi veriyorlar mı? Eğitim konusu, pratik sorunlar (=“policy”) üzerine konuşmanın ötesinde, ne derece entelektüel bir ilgi alanı oluşturmaktadır?

Necmettin Tozlu: Öncelikle, eğitimimiz üzerine düşünmüş olmanız dikkate değer. Sorularınız kapsayıcı ve öze inici. Belli ki bir derdiniz var; dert edinmişsiniz bazı şeyleri. Olmak, gelişmek, inşa etmek ancak ıstırapla, dertle mümkündür. Mevlana, esas itibarıyla bu konu üzerinde durur. O bir yerde şöyle der: “Yanmayan sopa odundur; fakat yandı mı ışıklar saçar, alevler çıkarır”. İktbal de, “Yaşamak ayağının altında yara varken yaşamaktır” der. Bu, insandaki yaratıcı gücü sınırsız bir şekilde geliştirir, onun önüne hayal edemediği imkanlar açar.

Sayenizde insanımızın en önemli meselelerinden bir kısmını irdelediğimiz bu mülakat imkanını verdiğiniz için teşekkürler. Bu girizgahtan sonra cevaplara geçebiliriz.

Hemen hemen bütün incelemelerimde değindiğim bir husus bu: Türkiye'de eğitim yanlış anlaşılmıştır. Şöyle ki, eğitim adeta her şeye hakim bir mesele, bir sihirli değnektir. Onu istediğiniz gibi kullanırsınız ve ülkeyi düzeltebilirsiniz diye algılanmıştır. Bu, bugüne kadar gerçekleşmemiştir. Çünkü eğitim yegane güç değildir. Sizin bir insan anlayışınız, bir medeniyet anlayışınız, derin-köklü bir felsefeniz yoksa, güçlü bir ekonominiz, âdalet üzere işleyen bir hukuk sisteminiz yoksa, eğitimle ne yapabilirsiniz?

Bu, Türk aydınının pek azının farkına vardığı bir meseledir ve öncelikle bir felsefe, bir ufuk, bir kavrayış işidir. Böyle bir aydına sahip değilseniz, entelektüel stokunuz eksikse, yetersizse, dahası bu stok yabancılaşmışsa, başkasının aletini çalıyorsa böyle köklü bir mesele her zaman gündeme getirilmez. Sizin de ifade ettiğiniz üzere, eğitim, pratik bakış açıları doğrultusunda, bir yerlere varmak, bazılarının isteğini yerine getirmek için stratejik bir unsur olarak ele alınır.

Kaldı ki ülkemizde gerçeğin peşinde olan, âdaletin tahakkuku için çaba sarf eden, insanın onuru adına Mansur gibi dara gidecek aydın var mı ki meselelerimizin köküne inebilsin!

Eğitim bir düşünce, felsefe meselesidir. Eğitimin felsefesini yapmadan eğitim sistemlerini oluşturan ülkeler genellikle üçüncü dünya ülkeleridir ve bunlar taklitle yetinirler. Bu cümleden olarak ABD’de eğitim felsefesi (sistematik olarak) en azından 1944’lerden beri önemli bir alandır. İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde de böyledir. Türkiye’de bu açıdan işe akademik olarak ilk başlayan benim. Bunu bir gerçeği ifade amacıyla söylüyorum. Bazı şeyler de yaptığıma inanıyorum. Bu alanda çeşitli yayınlar ve akademik çalışmalar yaptım. 1994 ve 1996 yıllarında Türkiye 1. ve 2. Eğitim Felsefesi Kongreleri tarafımdan tertip edildi. Ama eğitim felsefesi ülkeye, kamuya mal olmadı. YÖK, bütün üniversite programlarından bu dersi çıkardı. Böylece eğitim yapıla geldiği üzere yine lafa ve ideolojilere terk edildi.

Bir defa ülkemiz imparatorluğu kaybedince Batılı güce boyun eğer. Bu güç tüm dünyayı şekillendirmede eğitimi kullanır. Modern eğitim özünde otoriterdir, dönüştürücüdür, sınıfsaldır. Halbuki üçüncü dünya ülkelerine demokrasiyi besleyen, hürriyeti talim ettiren bir anlayış olarak takdim edilir. Bunun farkında olmayan, yahut olmak istemeyen ülkemiz aydını, düşünce bazında işe yaklaşamaz. Eğitim deyince Batılı paradigmanın dışına çıkamaz. Onu da köklerinden anlamış değildir. Bu yüzden bir Doğu -Batı mukayesesine gidemez. Çünkü onun için gerçek, Batıdır. Onun ürettiğidir. Batıyı tenkidi de yine onlara yaslanarak yapar.

Modern eğitim sanayileşmenin mahsulüdür. Sanayinin çarklarını çevirecek, üretimi yapabilecek insanın yetiştirilmesi modern eğitimi ve okulu doğurur. Okulun felsefesi bu sanayi ünitesini kuran bir avuç zengininin dünyasını geliştirme, üretme fikrine dayanır. Üretim neyi gerektiriyorsa, bunu yetiştirecek insan da bu ölçülere göre şekillendirilecektir. Dahası vatandaş kavramı da sanayi dünyasının bir ürünüdür.

Kırsaldan şehirlere akın eden halkın kontrolü çok önemlidir sanayileşme döneminde. Bu yığınların bir şekle sokulması gerekiyordu. İşte ulus devletin

dayandığı vatandaş bu zaruretlere üzerine oluşturulur. Bu yüzden üniversiteler ulus devletinin en temel kurumlarıdır. Ve vatandaş, ulusçuluğun oturduğu zemini inşa ederler.

Şimdi bütün bunların bir felsefe, düşünce işi olduğu açıktır. Kendisini Batılılaşmaya endekslemiş olan Türkiye Cumhuriyeti, onun oluşturduğu aydın bu kalıpları aşmada zorlandığından, bunları ciddi manada gündemine alamaz, tartışamaz. Bu yüzden İlber Ortaylı, bizdeki eğitiminin "son yüz elli yıldır sadece teknisyen yetiştiren, ama aydın yetiştiremeyen ve daha beteri, kendisini toplum mühendisliğine aday zanneden yazıp-okumuşlar yetiştiren bir mekanizmadan ibaret" olduğunu ifade eder.

EĞİTİMDE BATILILAŞMANIN NERESİNDEYİZ?

Gür: Bir yanda, eğitimde Batılılaşmaya paralel olarak, Batılılaşmaya yönelik zengin bir eleştirel literatüre sahip olduğumuz söylenebilir; öte yanda, geçmişte Avrupalı pedagojik yaklaşımların bizdeki yansımalarına yöneltilen eleştiriler, bugün Amerikan pedagojisinin bizdeki etkisine karşı sürdürülmekte midir? Yoksa, eğitimde Batılılaşmaya karşı bütün eleştirel birikim terk edilmiş halde midir? Bugün eğitimsel meseleler hakkında sizce ümit verici çalışmalar sürmekte midir?

Tozlu: Bir kere iki yüz elli yıllık geçmişimiz içten içe Batıya, onu benimsemeye yöneliktir. Bu durum Cumhuriyetle birlikte yegane yol ve sistem olarak kabul edilir. İslamî düşünce çevresinin bir kısmı dışında Batıya köklü bir eleştiri getirilmiş değildir. Bu, Osmanlı'nın son dönemlerinden beri böyledir ve Batı eleştirisi yine Batıya dayanılarak yapılır. Bu yüzden gerek Batı düşünce ve sistemine, gerekse bu düşüncenin vücut verdiği eğitime yönelik eleştiriler yüzeyseldir, Batı menşelidir ve nihayetinde Batıyı yenileme ve imara yöneliktir.

Bugün temel kavramlarımız Batılı paradigmaya göre kurulmuştur. Üniversitelerimiz, eğitim düşünce ve pratiğimiz bu dünyayı talim ettirmek içindir. Bu yüzden bu kurumlarda millî bünye ve dünyayı esas alan bir oluşuma imkan verilmez.

Bunu kısaca ele alabiliriz¹: Problem imparatorluğun yıkılmasıyla başlar. Bu konuda çeşitli sebepler etkindir. Erol Güngör, bozulmanın esas sebeplerini Sufi Ebubekir Varrak'ın görüşleri doğrultusunda açıklar. Adil ve insanî bir yapı yani imparatorluğun yapısı bunu sağlayan üç unsurun bozulmasıyla dağılmaya başlar. Bunlar, ulema, umera ve fukaradır. Yani alimler, idareciler ve dervişlerdir. Biz buna düşünce, aksiyon ve ruh diyebiliriz. Necip Fazıl, bozuluşu Kanuni devrine kadar çıkarır ve Kanuni'nin ulemayı umeraya bağlamış olmasına atfeder. İmparatorluğun önemli düşünürlerinden Tatarcık Abdullah Efendi, Nizâm-ı Devlet Layihası'nda yıkılışın sebeplerini ilmiyenin bozuluşuna, rüşvete, liyakatsizliğe, kanunsuzluğa, askerlerin tecavüz ve zulmüne bağlar. Koçi Bey ise, Kanuni'nin divana çıkmamasını, İbrahim paşayı vezir-i azam yapmasını, Rüstem Paşa'nın ziynet, şöhret ve zenginlik içinde yüzmesini (ki Kanuni, kızı Mihrimah Sultan'la bu zati evlendirir ve vezir yapar) asıl sebepler olarak gösterir.

İbrahim Paşa debdebeli bir hayat yaşar. Hatta Budin Sarayı'ndan getirttiği üç tunç heykeli sarayı önüne diker. Bu hal dedikodulara sebebiyet verir ve şair Figanî, "Dünyaya iki İbrahim geldi, biri putları kırdı, öbürü dikti" diyerek umumi efkara tercüman olur (O. Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi*, C.2., s. 126-126).

Yıkılışa ilişkin başka sebepler de vardır. Ama bütün sebeplerin sebebi olarak ben iki önemli hususu öne çıkarıyorum. İlki gelişmekte olan (o gün için) dünyanın anlaşılabilmesi, yani Batıya nüfuz edememe, diğeri de kendi dünyamızı, kendimizi anlamama, hakkıyla idrak etmemedir. Bütün bunlardan sonra aydınımız, idarecimiz, devlet adamımız Batılılaşmayı, Batılı gibi olmayı bir umut, bir kurtuluş olarak görür ve ona tam bir hulusi kalble teslim olur. Bu haliyle Batı, ulaşılmaması gereken ideal bir oluşu, sistemi ve dünyayı temsil eder. Ve bu Batı artık doğrunun, gerçeğin ta kendisidir. Sorgulanmaz. Olduğu gibi alınır. Böylece idealizm kaybolur, içimiz ezilir ve kendimizden kaçırız. Millî oluşun ve karakterin kaybı, böyle başlar ve devam eder.

Güngör, psikolog Lewis'in Yahudiliğin varlığını, mânevî dünyalarından kopmayan Yahudilerin varlığına bağladığını ifadeyle, bunun aksinin benimsenmiş olmasının kırılışı getireceğini vurgular. Tıpkı bizim Batılılaşmaya ilişkin serüvenimizde olduğu gibi.

¹ Daha geniş bir tahlil için bkz. Necmettin Tozlu, "Eğitim Sistemimizin Şekillenmesinde Bir İdeoloji Olarak Batılılaşma Düşüncesinin Etkisi", Türkiye II. Eğitim Felsefesi Kongresi (23-26 Ekim 1996), YYÜ Eğitim Fakültesi Yayınları, Van.

Elbette bu tahlille Batıya sırtımızı dönelim sonucuna ulaşılmıyor. Batıyı yapan ruhun yakalanması, bu doğrultuda kendimizin imarının esas olması vurgulanıyor. Bu yapılmadıkça Batının her zorlamasıyla maddî-manevî pek çok kayıplar verilecek netice bir milletin, ona bağlı dünyaların yok olmasına kadar gidecektir.

İşte böyle bir ortamda ülkemizde hakim olan bu tür zihniyetlerdir. Eğitime yansayan da bunların tatbiki ve tebcilidir.

MİLLÎ EĞİTİM VE “AVRUPALILIK”

Gür: Kendisini “Muhafazakâr Demokrat” olarak tanımlayan bir hükümetin *millî* eğitim bakanlığı, eğitimde Avrupa Birliği standartlarını yakalamak için çeşitli çalışmalar yapmakta. Bildiğiniz üzere, Türkiye, Erasmus ve Sokrates gibi çeşitli öğretim programlarına üye oldu. Bu programların temel amacı eğitimdeki “Avrupalılık” boyutunu geliştirmek. Sizce, hükümetin mevcut eğitim programları ve yönelimlerine bakıldığında, hükümetin, millî olanı muhafaza etmek gibi bir amacı olduğu söylenebilir mi? Soruyu netleştirmek için şunu ifade etmek istiyorum müsaadenizle: Eskiden kendilerine muhafazakâr denilenlerin iyi kötü eğitimsel bir söylemi vardı ve millî eğitime özel bir önem atfediyorlardı; yani, eğitimsel uygulamalar hakkında endişeleri vardı. Bugün AKP'nin eğitimsel endişeleri var mıdır?

Tozlu: İkinci soruda yapılan tahlil bu sorunuzu da kapsıyor. Ancak bir iki noktaya daha kısaca değinmeliyim.

İlki, Avrupa'nın bütün yapıp-etmelerinde hilale yer yoktur. Bu, AB'nin ciddi metinlerini tetkik edince açıkça görülür. Nitekim Fransız Catherine La Lumiere'in ve önemli düşünürlerin AB hakkındaki benzeri değerlendirmeleri, bize AB'nin neliğini açıkça göstermektedir. La Lumiere şöyle der: “AB, sadece ekonomik bir sistem, uluslar-üstü bir örgüt değil, bir değerler sistemidir. Ortak hayat ve düşünce tarzının benimsendiği bir dünyadır.” Buna benzer pek çok değerlendirmeler buraya alınabilir. Ancak bir Avrupalılık ruhu oluşturulmaya çalışıldığı ve bunun da motorunun büyük ölçüde eğitim olduğu bilinmektedir. Şöyle ki AB'nin fikirsel babalarından Robert Schumun, aynen La Lumiere gibi, temelde birliğin kültürel bir birlik olduğunu vurgular. AB'yle kast edilen var olmak ideali de, ortak pazar, Avrupa vatandaşlığı vs. de bu temelden yükselir. Millî farklılıkların giderilmesi amaçlanır. Bir Avrupalılık bilinci, ruhu öncelenir, bunun sentezi, tecellisi için

çalışılır. Avrupa kültür dünyasının tüm belirleyicileri işe katılır. AB bayrağı, parası, marşı, AB günü vb. gibi sembolik anlamlar ifade eden durumlar bile işe katılır.

İşte AB'nin eğitim felsefesine yansıyan bu ruhtur. Bunun hayata geçirilişidir. Bu yüzden eğitim projeleri, programları buna göre oluşturulmuştur. Mesela Sokrates (eğitimde işbirliği), Comenius (okulöncesi), Lingua (dil), Arion (eğitim uzmanlığı), Erasmus (yüksek öğretim), Grundvin (hayat boyu eğitim), Leonardo da Vinci (meslek eğitimi) gibi proje vb. uygulamalarla esas itibarıyla Avrupa'nın yapı taşları ele alınır.

Bizim bunlara iştirakimiz bu anlamda sadece birer destekçilik rolünü geçmez. Bunu derinliğine anlayanların ülkemizde pek fazla olduğunu sanmıyorum. Abant Platformu'nda "değerlerimizi reddeden AB oluşumlarının kabul edilmemesinin" nihai metne geçirilmesi teklifim, dört üyenin dışında büyük çoğunlukla reddedildi.

Bu yüzden böyle bir duyarlılık ve nüfuz etme, Türkiye'de çoğu hükümetlerce es geçilmiştir.

EĞİTİM FELSEFESİ

Gür: Konuşmamızın başında aydınlarla ilgili olarak sorduğum sorunun bir anlamda devamı olarak şunu sormak istiyorum: Sizce, eğitimciler eğitim felsefesine gereken önemi atfetmekte midirler? Eğitim fakültelerinde verilen dersler yeterli düzeyde midir? Birbiriyle ilgili bu iki sorudan önce belki de şunu sormak gerekiyor: Eğitim felsefesini önemli kılan nedir?

Tozlu: Şimdiye kadar yaptığım tahlilde bu sorunun kısmen cevapları saklı. Ancak şunu ilave edebilirim: Günümüz dünyasını, bilimini, sanatını, teknolojisini üreten, geliştiren, hayata tatbik eden düşüncedir, felsefedir. Felsefede derine nüfuz, top yekun bir değerlendirme yapma, temellendirme, işi bütün boyutlarıyla ele alma, bir ufuk açma gibi oluşumlar vardır. Hatta çok farklı veya zıt söylemleri hesaba katma, onların açtığı yolu görme de vardır. Bütün bunlarla özgün olana varılır. Benlik inşası öncelenir. Bu açıdan felsefesiz bir eğitim lafa, sayıya, ideolojiye boğulmuş, kendisini dahi sorgulamadan aciz bir duruma düşmüştür. Eğitim felsefesinde durum bütün boyutlarıyla ele alınır, sorgulanır. Öncelikle eğitimin neliği tahlile tabi tutulur, niçini irdelenir. Yetişen neslin kalitesi, çağla ilişkisi sorgulanır. Metod, felsefi bir konu olarak irdelenir. Çağ, ortam etraflıca ele alınır. Güç, kuvvet ve etkisi bir

süzgeçten geçirilir. İnsana, topluma, devlete ve sisteme ilişkin yapı ve çıkarımlar felsefenin eleğinden geçirilir. Bu bakımından felsefesiz bir eğitim eğitimi değildir, ideolojidir. Dönüştürme âletidir. Böyle bir eğitim insanı kendisinden çalar. Şuna buna kul etmeğe hazırlar. Bir Batılı eğitimcinin ifadesiyle "kafalara tekerlek takar".

Eğitim fakültesinde verilen dersler felsefeden, düşünceden ve kültürden uzaktır. İş bu haliyle sadece teknolojiye indirgenmiştir. Bu, bir ölçüde yine Batı dünyasının -bu sefer ABD'nin- etkisiyle şekillendirilmiştir denilebilir. Çünkü onların eğitimi çıkarıcıdır ve daha çok faydacıdır; düşünce merkezli değildir. Düşünceden korkanlar onu önce okullardan kovmuşlardır. Özünde otoriter olan bir eğitim felsefesi (modern eğitim felsefeleri) eleştiriye, düşüncelere açık değildir.

EĞİTİM FAKÜLTELERİ ÜZERİNE

Gür: ODTÜ Eğitim Fakültesi mezunuyum ben. Bu fakültede temel eğitim bilimleri derslerinde Ziya Gökalp, Satı Bey, Hasan Ali Yücel, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Nurettin Topçu gibi millî eğitimcilerin hiçbiri ismen dahi okutulmamakta. Hatta rahatlıkla diyebilirim ki eğitimci bir çok doçent veya profesör, bahsi geçen millî düşünürlerin tek birinden dahi iki makale okumamıştır. (Türkçe öğretim veren eğitim fakültelerinde durumun nispeten daha iyi olduğu söylenebilir.) "Millî" eğitime öğretmen hazırlamakla yükümlü eğitim fakültelerinde, millî olan tek bir düşünürü dahi yer verilmemesi bir çelişki değil midir? Sizce öğretmen yetiştiren kurumların müfredatlarında ve zihniyetlerinde ne tür değişiklikler yapılmalıdır?

Tozlu: Dünyanın her yerinde eğitimin muhtevası millîdir. Çünkü şu, sosyolojinin önemli tespitlerinden biridir: Milletleri birbirinden ayıran yahut onlara farklı bir millet olma vasfını kazandıran onların öz kültürleridir. Varolmak bu temelden fıkkırır. Genç nesle bu öz kültürü vermek ve yaşatmak esastır. Ayrıca bunu yaşayan örnek şahsiyetleri, abide kişilikleri tanıtmak, sevdirmek onlar gibi olmanın ideali edindirmek. Bunlara kısaca değerler eğitimi diyebiliriz. Burada eğitimle yapılacak olan, bu bizi biz yapan dinamiklerin gençlere verilmesi, benimsetilmesi ve yaşatılmasıdır. Değer eğitimi herhangi bir eğitimin merkezidir. Omurgasıdır. Genellikle iki yolla yapılır. İlki taklit, model alma yoluyla; ikincisi ise değerlerin sistemdeki yerine dayalı olarak yapılan eğitimlerdir. Şimdi siz kendi kültürünüzü, dilinizi, dininizi,

tarihinizi kısaca millî tecrübelerinizi model almazsanız neyi model olarak seçeceksiniz? İkinci husus ise daha can alıcıdır. Bir genel kabulle tüm değerleriniz sistemin ruhu olarak benimsenir. Onlar geliştirilir. Onlara yaslanılır. Üzerine düşünülür vs.

Bizde Batıcılık ve Batılılaşma temel paradigma olduğu için, bu iki alan da Batıyla, onun değerleriyle doldurulmuştur. Her birimiz hangi değerimizi, yahut örnek şahsiyetimizi tanıyabiliyoruz? Hangi ortak değerlerimiz üzerinde anlaşabilmişiz?

Şöyle de sorabiliriz: İ. H. Baltacıoğlu da Batıyı benimsemiş Cumhuriyet döneminde sanattan dine pek çok konuda etkili olmuş bir eğitim filozofumuzdur. Onu bile kaç eğitimcimiz hakkıyla bilebilir?

Daha gerilere, Osmanlı'ya gidilirse onun düşünceleri, sanatkarları, topyekün dünyası reddedilmiştir. Bu yüzden meselâ Cevdet Paşa'yı bile kaç aydınımız, eğitimcimiz bilebilir?

Bir şairimizin ilginç bir tespitini almadan geçemeyeceğim. Yavuz Bülent Bakiler şöyle der: "on yıl, on yedi yıl, yirmi yıl öğretmenlik yapmış öğretmenlerimize soruyorum: Bana halk edebiyatından beş tane şairin adını sayın diyorum. Mukaddesatım üzerine yeminle söylüyorum, Einstein'ın izafiyet teorisine karşı karşıya kalmış gibi on yedi yıllık öğretmenlerimiz düşünmeye başlıyor.... Arkadaşlar, % 98 öğretmenden aldığım netice budur".

Bu da az şey değil şüphesiz. Çünkü bir düşünürümüzün tespitiyle "okutur cahili echel ederiz". Anadolu'nun has evladını, kendi dünyasına yabancılaştırırsanız böyle bir manzarayla karşılaşmanız tabiidir.

Bizde yenilikler, ıslahatlar, değişme toplumsal zemin, değer esas alınarak yapılmamıştır. Bir dönüşüm, yeniden yapma, Fransa'dan bir renk, Alman'dan bir usül, ABD'den bir başka düşünce vs. şeklinde yürütülmüş, böylece yenilikler çizgisi bir kendini tahrife ve bu boşluğu Batılı değerlerle yeniden yapılandırmaya yöneliktir.

Bu yüzden ideallerimiz pörsür, kaybolur. İcatçılığımız söner. Aksiyonumuz ölür. Artık Batılının sırtında taşınan birer cenaze durumuna geliriz. Şimdilerde mezarlarımızı kazmakla meşguller.

İşte öğretmen yetiştirme politikaları bu düşüncelerden kaynaklanır. Ve öğretmen, Kemal Tahir'in ifadesiyle bu tür devrimlerin gözü- kulağı olur. İdeolojiyle doldurulur.

Bu tür yenileşme hareketlerini toptan inkâr ediyor değiliz. Elbette çok önemli gelişmeler, atılımlar da olmuştur. Ne var ki, asıl köklerimiz, dinamiklerimiz, değer dünyamız tümüyle itilmiş, kırılmış, işlevsiz bir hale geti-

rılmıştır. Yani düşman, bugün meyvelerini topladığı kırılmışlıkları, ayırımları, karşı olumları, emperyalizmi bu yolla içimize ekti. Okullarımızda büyüttü, şimdilerde de hasat etmekte.

Bu bahsi fazla uzatmak istemiyorum. Bugün dünya değişmiştir. Farklı bir dünyada yaşamak söz konusudur. Kendi iç dünyamız da değişmiştir ve sosyal, iktisadi vs. yapılarımız ve dünyalarımız da. Öyleyse bugünün yetiştiricileri tüm bu oluşumları, bilen, yorumlayan, bunların karşısında var oluşumuzu güçlendirecek, sürdürecektir bir yapı kazanmış olmalıdır. Bu yüzden yıllardan beri geliştirdiğim öğretmen yetiştirme modelini kısaca aşağıya alıyorum:

1. Öncelikle öğretmen ayrı, kendine has bir kurumdan yetiştirilmelidir. Bu Öğretmen Akademileri yahut Yüksek Öğretmen Akademileri vb. olabilir.

2. Kurumun eğitim süresi iki yıl olacaktır.

3. Öğrenciler iki aşamalı (yazılı ve sözlü) bir sınavla seçileceklerdir. (Ayrıca öğrencilerin not durumları, ahlâkî yapıları ve yapıp etmelerine ait dosyalarının incelenmesi de söz konusudur).

4. Öğrenci alımları tahminlere göre değil, gerçek ihtiyaca göre olacaktır. (DPT'nin Sosyal Planlama Dairesince yapılacak reel çalışmalarla gerçek sayılar belli olacaktır.)

5. Adaylara öğrenimleri süresince, kurumdan her ay belirli bir miktar burs verilecektir.

6. Her aday iki yıllık öğrenimi süresince, (herhangi bir eğitim problemi üzerine) özgün bir çalışma hazırlayacaktır.

7. Akademiye çalışacak öğretim üyeleri ve yetiştiriciler oldukça dikkatli seçileceklerdir. Bu konuda kriterler geliştirilerek, seçim bunlara göre yapılabilir. Meselâ, bilimde ileri, ahlâkta sağlam, millî değerle bağlılık vs. gibi.

8. Mevcut öğretmenler de bu esaslara göre düzenlenecek kurslarla yetiştirileceklerdir. Ehil olmayanlar elenecek ve geri hizmetlere alınacaklardır.

9. Akademiler öncelikle gelişmekte olan vilayetlerde ve yeterli sayıda açılacaktır.

10. Ders programlarına gelince, öğretmenlik meslek derslerinin yanında şu dersler programın esasını teşkil edecektir:

a) Türk Düşünce Tarihi.

b) İslam Kültürü ve Müesseseleri Tarihi

c) Bilim ve Felsefe Tarihi.

- d) Eğitim Felsefesi.
- e) Devlet Felsefesi.
- f) Büyük Eğitimcilerin Sistemleri.
- g) Türk ve Batı Eğitim Tarihi.
- h) Özel Öğretim Metodları.
- ı) Öğretim Teknolojileri.

Bu model tartışılabilir ve geliştirilebilir. Ancak bu modelle yetiştirme işi millî bir zemine, değer dünyamıza ve şahsiyet olmaya dayandırılmaktadır. Dahası böyle bir bakışla total insan, bütün boyutlarıyla insan eğitimin merkezinde yer alacaktır. Yani sadece akıyla değil, aşkıyla, imanıyla, sevgisiyle kalp ve kafasıyla varolan insan eğitime konu edilecektir. Eğitim burada insanı inşaya yöneliktir, ona sadece dünyada bir yer açmaya değil (modern eğitim kalbe eğilmez, insana dünyada bir yer açmaya odaklanır).

ÖĞRETMENLİK VE KUTSAL

Gür: Öğretmenlik mesleğinin kutsal olduğu şeklinde geleneksel bir söze sahibiz. Yeni sözümona "öğrenci-merkezli" pedagojik yaklaşımlar sayesinde, öğretmen nerdeyse bütün otoritesinden yoksunlaştırılmaktadır. Bildiğimiz haliyle eğitim, "büyü bozumuna" uğramıştır adeta. Zaten, genel olarak konuşacak olursak, öğretmenliğin toplumsal meslek saygınlığı ciddi derecede azalmıştır. Cemil Meriç'in esaslı ifadeleri ile: "Hoca çağdaş Türk cemiyetinde laf olsun diye sahneye çıkarılan bir figüran. Parya ve parya olduğunun farkında. Boğazı tokluğuna cambazlık, palyaçoluk, umacılık gibi üç ayrı mesleği aynı zamanda icraya memur bir hilkat garibesi." (*Jurnal I*, s. 210-1) Sizce, otoritesi veya saygınlığı olmayan bir özneye kutsallık atfetmenin bir anlamı kalmış mıdır? Öğretmenliğin neyi kutsal?

Tozlu: İlk eğitim kurumları mabetlerdir. Eğitim dünyevî bir yapıya kavuşmadan önce dinle içiçedir. Hem Batı'da hem de Doğu'da bu böyleydi. Gelişmeler dünyevîleşme doğrultusunda olur. Klasik Hıristiyan Medeniyeti (Ortaçağ) çeşitli gelişmelerle dönüşür. Modernizm yeni çağın değer sistemlerini belirler. Eğitim de, bu olgunun bir manivelası haline gelir. Eğitim kurumları dünyevîleşmeyi sağlamak, ferdiyetçiliği geliştirmek, sınırsız bir ilerleme fikrini kazandırmak, ekonomiyi ve buna bağlı refah düşüncesini talim

etmek, din ve dinî dünya görüşünü tenkit ve reddetmek görevini yüklenir. Tabii ki ortaçağ boyunca ve daha sonraları din adına yapılan zulümleri onaylıyor değilim. Ama böyle temel bir değeri, onu kötüye kullanan istismarcılar, dolayısıyla bunların yaptıkları hala da yapmaya devam ettikleri tahribe de evet diyemem.

İkinci husus özellikle Doğu-İslam dünyası esas olmak üzere, klasik Hıristiyan Batılı anlayışın da kabul edip sürdürdüğü gibi, yetiştirme işi dinin emirlerini ve isteğini belletmek, yaşatmak olarak tecelli eder. Bu emirler kitabîdir. Allah'tan gelir. Ve peygamber yoluyla talim ettirilir. İşte öğretmenliğin kudsiyeti bu asla izafetendir. Yine de insanı yetiştirmeye gayret eden, didinen, ona bir şeyler vermeye çalışan her çaba bence kutsaldır. Kudsiyet onura, mevkiye güce ve paraya dayalı bir şey değildir. Bu yüzden yetiştirme işinde yukarıdaki ideali taşıyan ve onu insanda tecelli ettirmeye çalışan her faaliyet kudsiyet dairesi içerisindedir.

EĞİTİMSEL YENİ BİR VİZYON

Gür: Bilgisayar eğitimi vermek ve bilgisayarın sınıflara girmesi ile, bütün eğitim sorunlarının aşılacağı ve "çağdaş" eğitim seviyesine çıkılacağı iddia edilmektedir bazı kişilerce. Millî Eğitim Bakanlığının, bilgisayarlı eğitime destek kampanyası için yazdığı çağrı metninde "Türkiye yeni bir vizyonla, yeni bir inançla ve yeni umutlarla yüzünü dünyaya dönüyor" denmektedir. Bir çok eğitim araştırmacısı, bilgisayarlı eğitiminin eğitim alanında dönüştürücü bir güç olmaktan ziyade sembolik bir işleve sahip olduğunu ifade etmekte. Örneğin, Amerika'da zenci bir mahallesindeki bir okulda bilgisayar olmasının sembolik bir değeri vardır. Ki bu azımsanacak bir şey değildir kesinlikle. Zira, eğitimden beklentisi olan ezilmiş topluluklar için sınıflarda bilgisayar olması, bir ümit kapısı olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte, bu sembolik değer, eğitimsel olarak anlamlı bir değişim doğurduğunu söylemek zor. En azından tarihsel olarak böyle bir şey var karşımızda. Sizce "bilgisayarlı eğitim" Türkiye için bahsi geçen ifadelerdeki niteliklere sahip olabilir mi? Türkiye'nin eğitimsel anlamda yeni bir vizyona sahip olması için neler yapılabilir? İlgili bir soru da şudur: Sizce, "öğrenci merkezli eğitim", "ezberci olmayan eğitim", "çoklu zeka tabanlı öğretim", "proje tabanlı öğrenme", "inşacılık (*constructivism*)" vs. gibi öneriler millî eğitime yeni bir vizyon sağlayabilir mi?

Tozlu: Devrin bilim ve teknolojisi ile donanmak, yetişmekte olan gençleri bu değerlerle erkenden tanıtmak önemlidir. Çocukların ve gençlerin eşyayı kullanımları, ufuklarının açılması, farklı ilişkileri kavramaları, farklı dünyaları tanımaları yetişme işinde çok derin bir boyutu oluşturur.

Ayrıca iletişim teknolojileri, bugün dünden tamamen değişik bir dünya sunmaktadır. Bu dünya gerçekten farklı okumalarla bilinebilecek bir dünyadır. Normal okuyup-yazma eylemi bu gelişmelerde oluşan yapılara nüfuz edemez.. Kaliteli, zengin bakış açıları olan insan bu dünyada var olabilir ve iş yapabilir. Bu yüzden sözkonusu teşebbüs ileri bir adımdır.

Ancak önemli olan yüzeli yıldır yapılına tekrar etmek değildir. Yani bilim ve teknolojiyi transferle sadece takipçilik yapılır. Bu, yıllardan beri yapıla gelen bir olgudur ve bizi, ruhumuzu, yaratıcılığımızı öldürür. Önemli olan, asıl olan bilimin ve teknolojinin üretimidir. Bilim bilindiği gibi çağdaş dünyanın gücüdür. Avrupa bilimi kullanarak Cemil Meriç'in deyimi ile "bütün dünyayı salhaneye çevirmiştir". Bu yüzden merd olan onu icad edendir. Ona sahip olandır. Bilim değerden âri de değildir. Onu üreten dünyanın bir nevi tecellisidir. Yani Batılılarca üretilen bilim, yahut bilim adına üretilen her şey onun kültürünü, dünyasını, bu kültür ve dünyanın zihni ve sosyal damgasını taşır. Bu açıdan ufuk açıcı olan bilim ve teknolojiyi üretmektir. Ancak bu yolla vizyon sahibi olunabilir. Düşünceler eyleme dönüşebilir. Sömürünün gizli-açık istilası önlenemez. Bu bakımdan Cumhuriyet, beyin olarak başarılı olamamıştır. Kim ki varolmak, kendi olarak kalarak varolmak istiyorsa kesinlikle nükleer güce sahip olması gerekir. Bu, bugüne kadar başarılması gereken en temel görevdi. Nitekim Cumhuriyetle gelen dünyamızın ilk kök paradigması varolmaktır. Varolmanın temel rüknü bugünkü nükleer güce sahip olmaktır. Cumhuriyetin eliti, idarecisi, devlet adamı bunun hesabını vermelidir. Yoksa devlet gücüyle değer tahribi, bir kendini yok etmedir. Bununla yapılanlar şer cephesine yardımcıdır. Yüz elli yıldır "gericilik" perdesi ve kılıfıyla inanca yüklenilmektedir. Bu bir garabettir.

Bütün bunları dikkate alınca şu da söylenebilir: Bilim, hakikati bulma cehdidir. İnsanlığın yaralarını, dertlerini, sağaltma, çilesini kaldırma, hafifletme işidir. Bugün bu işlev tamamen tersine işlemektedir. Güce, ezmeye, yok etmeye dönük kullanılmaktadır. Nitekim B. Breth, *Galile'nin Hayatı* adlı eserinde bilimin insanlığın çilesini hafifletecek bir işlevinin olduğunu, tek amacının bu olduğunu Galile'nin ağzından dile getirir. Yeni icatların, keşiflerin, ilerlemelerin felakete kadar varacağını vurgular. Galile, bunları engizisyona karşı haykırır (Bkz. T. S. Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, Çev. N. Kuyuş, İstanbul, 1991, s. 28). Bugün biz çok daha dramatik bir durumla karşı karşıyayız. Kime karşı neler söylemeliyiz?

Şunu söyleyebiliriz: Bilimi ruhumuzdan, dünyamızdan, cehdimizden doğurmalıyız. Biz yapmalıyız. Ona hakim olmalıyız. "Bilim Eğitimi" bugün yapacağımız en ciddi faaliyetlerden biridir.²

Gür: Hocam, çok teşekkür ederim sorularımızı cevaplandırduğunuz için.

---

² Bilim, bilim eğitimi, bilimsel metod vs. gibi konularda daha geniş bilgi için bak. Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, Diyanet Vakfı Yay. Ankara,1998.